

ОБГОВОРЮЄМО ПРОБЛЕМУ

УДК 378.147

АНДРІЙ ТУРЧИН

andrijturchyn@gmail.com

кандидат педагогічних наук, доцент

Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка,
м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ НЕСПЕЦІАЛЬНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ ВНЗ

Актуалізовано проблему модернізації іншомовної освіти студентів неспеціальних факультетів ВНЗ України. Встановлено, що першочерговими завданнями, які потребують вирішення у цій сфері, є збільшення обсягу навчальної дисципліни «Іноземна мова», перегляд організації, структури і змісту навчання іноземних мов, підвищення мотивації студентів. Обґрунтовано доцільність здійснювати навчання іноземних мов у межах двох навчальних курсів – нормативного і поглибленого; необхідність звернутися до зарубіжної практики рівневого вивчення іноземних мов і диференціювати нормативний курс іноземної мови на початковий та основний рівні; запровадження курсу «Іноземна мова для початківців» як додаткової освітньої послуги ВНЗ для вирівнювання, коригування та розвитку іншомовних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців. Можливість вирішення проблеми підвищення мотивації студентів пов'язується з комплексним підходом, який передбачає створення сприятливих умов для навчання, розробку та впровадження спеціальної системи навчальних завдань, проведення виховних заходів, спрямованих на мінімізацію демотивації.

Ключові слова: професійна іншомовна підготовка, студенти неспеціальних факультетів, іноземна мова, організація та зміст навчання іноземних мов, мотивація.

АНДРЕЙ ТУРЧИН

кандидат педагогических наук, доцент

Тернопольский национальный педагогический университет им. В. Гнатюка,
г. Тернополь, ул. М. Кривоноса, 2

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ИНОЯЗЫЧНОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ НЕСПЕЦИАЛЬНЫХ ФАКУЛЬТЕТОВ ВНЗ

Актуализировано проблему модернизации иноязычного образования студентов неспециальных факультетов вузов Украины. Выяснено, что первоочередными задачами, которые требуют решения в этой сфере, являются увеличение объема учебной дисциплины «Иностранный язык», пересмотр организации, структуры и содержания обучения иностранным языкам, повышение мотивации студентов. Обосновано целесообразность осуществлять обучение иностранным языкам в рамках двух учебных курсов – нормативного и углубленного; необходимость обратиться к зарубежной практике уровневого изучения иностранных языков и дифференцировать нормативный курс иностранного языка на начальный и основной уровни; введение курса «Иностранный язык для начинающих» как дополнительной образовательной услуги вузов для выравнивания, корректировки, развития иноязычных знаний, умений и навыков будущих специалистов. Возможность решения проблемы повышения мотивации студентов связывается с комплексным подходом, который предусматривает создание благоприятных условий для обучения, разработку и внедрение специальной системы учебных заданий, проведение воспитательных мероприятий, направленных на минимизацию демотивации.

Ключевые слова: професійна іноязычна підготовка, студенти неспеціальних факультетів, іноземний язык, організація і зміст навчання іноземним язикам, мотивація.

ANDRIJ TURCHYN

candidate of pedagogical sciences, associate professor
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,
Ternopil, M. Kryvonosa Street

SOME ASPECTS OF ADVANCED FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF STUDENTS OF NON-SPECIAL DEPARTMENTS AT HIGH SCHOOLS

The problem of modernization of non-special departments students' foreign language training at Ukrainian high schools has been actualized. The author has defined the basic reasons for the failing of foreign language training as follows: restricted number of foreign language classes at non-special departments; violation of the principle of continuity of foreign language training in the hierarchy "secondary school – high school"; lack of motivation. It has been proved that among the primary tasks that need solving are the following: increasing of the course scope; revision of the organization, structure and content of the foreign language training, improving students' motivation. The necessity to perform foreign language teaching within two training courses has been substantiated: for the students studying for their Bachelor's Degree this is the standard (during I–III academic years) and advanced (during III–IV academic years) as an elective component of the curriculum, as well as for the students studying for the Master's Degree. The necessity to seek foreign experience in level-based teaching of foreign languages and differentiate the standard course of a foreign language into the elementary and basic levels; to introduce the course "Foreign Language for Beginners" as an additional educational service for alignment, adjustment and development of foreign language knowledge and skills of students at high schools has been justified. The possibility to tackle the problem of students' motivation improving is linked to a comprehensive approach that provides for the most effective education, development and implementation of a special system of training tasks; formation of social behaviour of collaboration and communication; improvement and modernization of teaching methods; implementation of existing pedagogical innovations (independent learning and metalearning, massive open social learning, „blended” learning, „Bring your own devices”, bricolage, dynamic evaluation); introduction of English language training programs in professional disciplines.

Keywords: professional foreign language training, students of non-special departments, foreign language, organization and content of the foreign language training, motivation.

На початку третього тисячоліття Україна, намагаючись увідповіднити стан суспільних відносин до європейських стандартів, увійшла в період радикальних перетворень у галузі вищої освіти, у тому числі в частині вивчення іноземних мов. Адаже згідно з результатами моніторингу міжнародної тренінгової компанії Education First [12] рівня володіння англійською мовою як іноземною у світі, в 2016 р. Україна посіла 41 позицію у рейтингу з 72 країн, а серед європейських держав їй належить скромне 24 із 26 місць, що свідчить про доречність і важливість розпочатих на загальнодержавному рівні радикальних перетворень у сфері вивчення іноземних мов.

Концептуальні засади модернізації іншомовної освіти неодноразово ставали темами обговорень, організованих за участі МОН України та представників ВНЗ. Окремі аспекти формування іншомовної комунікативної компетентності досліджували Н. Бориско, І. Вяхк, О. Лагодинський, І. Кухта, Л. Морська, Л. Нагорнюк та ін. Питанням оптимізації іншомовної підготовки студентів неспеціальних факультетів ВНЗ присвятили наукові розвідки О. Пасічник, М. Галицька, Р. Гришкова, Ю. Гончарук, М. Приходько, А. Гембарук, Л. Вікторова, О. Палка. У статті ми опиралися на ідеї цих науковців.

Іншомовну освіту в Україні модернізують з урахуванням досягнень європейських країн у цій сфері та відповідно до таких документів Ради Європи, як «Білінгвальна освіта: основні стратегічні завдання» [9], «Європейський мовний портфель» [11], «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» [1], «Приведення екзаменів з мови у відповідність до загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти та вимог до іспитів» [10], а також вітчизняних нормативно-правових актів, зокрема, Закону України «Про вищу освіту» [2],

ОБГОВОРЮЄМО ПРОБЛЕМУ

Указу Президента України «Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні» [8], листа МОН України «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін» [3].

Таким чином, перед ВНЗ стоїть складне завдання підготувати молодих фахівців, які б володіли іноземною мовою на рівні незалежного користувача (B2) і вище, тобто уміли не лише працювати з науковою та технічною літературою, а й наочно презентувати думки, публічно виступати, вільно дискутувати тощо.

Відповідно до цього визначено **мету статті** – виявити та охарактеризувати основні шляхи удосконалення іншомовної підготовки студентів неспеціальних факультетів ВНЗ в Україні.

Результати дослідження якості іншомовної підготовки випускників неспеціальних факультетів вишів свідчать, що вони можуть читати та розуміти науково-технічну літературу зі словником, відтворювати монологічні висловлювання з ситуативно-побутової тематики. Водночас чітко простежуються труднощі, пов'язані зі спілкуванням на професійно-зорієнтовані теми та написанням якісних повідомлень у межах професійних повноважень [6, с. 102].

Вважаємо, що значною мірою така ситуація зумовлена недосконалістю системи іншомовної освіти в українських вишах. Серед її основних причин можна назвати скорочення обсягу навчальної дисципліни «Іноземна мова» на неспеціальних факультетах, порушення принципу наступності іншомовної освіти в ієрархії «школа – виш», недостатню мотивацію студентів.

Підвищення якості іншомовної підготовки майбутніх фахівців неможливе без розв'язання цих проблем. Однією з перших, що потребують вирішення – це збільшення обсягу навчальної дисципліни «Іноземна мова». На жаль, внаслідок дії наказів МОН України «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента» № 642 від 09.07.2009р. [4] та «Про особливості формування навчальних планів на 2015/2016 навчальний рік» № 47 від 26.01.2015 р. [5] нормативний курс іноземної мови (ІМ) на неспеціальних факультетах вишів було скорочено до критичного мінімуму – 5 кредитів ЄКТС. Отже, викладач повинен за 2–3 семестри (при фактичному аудиторному навантаженні 2 академічні години на тиждень) навчити іноземного читання, монологічного та діалогічного мовлення, письма та аудіювання, що зумовлює ущільнення та стислу презентацію навчального матеріалу, обмеження часу на його актуалізацію, на виконання вправ і завдань. Це не може задовольнити необхідні пізнавальні потреби студентів, не відповідає їхнім очікуванням і тому демотивує від вивчення ІМ. Фактично, позбавивши здобувачів вищої освіти можливості супроводжувати своє професійне становлення повноцінним вивченням ІМ, така міністерська ініціатива призводить до девальвації якості підготовки випускників українських вишів.

Визначення достатнього обсягу навчальної дисципліни «Іноземна мова» – це питання про те, як кількість може перерости в якість. Відповідь на нього містять «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти», які для досягнення визначеного рівня оволодіння іноземною мовою пропонують певну мінімальну кількість аудиторних годин (табл. 1).

Таблиця 1

Мінімальна кількість аудиторних годин для досягнення певного рівня оволодіння іноземною мовою згідно з «Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти» [7, с. 9]

Випускний рівень / Вступний рівень	A 1	A 2	B 1	B 2	C 1
0	108	288	468	648	900
A 1		180	360	540	792
A 2			180	360	612
B 1				180	432
B 2					252

ОБГОВОРИЄМО ПРОБЛЕМУ

Результати ознайомлення з досвідом і змістом нормативних документів країн, освітні системи яких є орієнтиром для реформування освіти в Україні, дають підстави для висновку, що у процесі реалізації освітньої програми в європейських вишах ІМ є однією з обов'язкових дисциплін із рекомендованим обсягом навчального навантаження 240–270 годин аудиторної роботи для ступеня вищої освіти «бакалавр» (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяг дисципліни «Іноземна мова» для студентів, які навчаються за програмами здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» в університетах Європи

Назва університету	Країна	К-сть годин
Варшавський університет (Uniwersytet Warszawski)	Польща	240
Університет Пассау (Universität Passau)	Німеччина	260
Віденський університет (Universität Wien)	Австрія	280
Кембріджський університет (University of Cambridge)	Велика Британія	220
Університет «Лучіана Блага» м. Сібіу (Universitatea «Lucian Blaga» din Sibiu)	Румунія	240

У рекомендаційному листі МОН України «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін» № 1/9-120 від 11.03.2015 р. зазначено, що необхідно «створити умови для вивчення англійської мови, як мови міжнародного академічного спілкування, задля досягнення випускниками ВНЗ рівня B2 відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти» [3].

Окремі українські університети (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені Івана Франка, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника та ін.) уже розпочали створювати організаційні умови, спрямовані на практичне втілення «Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти» щодо мінімальної кількості аудиторних годин, необхідних для досягнення певного рівня оволодіння ІМ.

Суспільні запити на підвищення якості навчання ІМ, відображені в сучасній нормативно-правовій базі, та поява відповідної практики в окремих вітчизняних вишах формують необхідність увідповіднити кількість годин у навчальних планах неспеціальних факультетів ВНЗ положенням «Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти» щодо мінімальної кількості аудиторних годин, необхідних для досягнення певного рівня оволодіння іноземною мовою.

Головною метою іншомовної підготовки на неспеціальних факультетах вишів є формування у студентів професійно-орієнтованої міжкультурної комунікативної компетентності як складника діяльнісної компетентності. Науковці, описуючи її компонентний склад, виокремлюють такі складові: іншомовну комунікативну, соціокультурну, фахову, навчальну, методичну [7, с. 10]. Це дає підстави стверджувати, що навчання ІМ повинно здійснюватися на дотичних до сфери професійного спілкування матеріалах, створюючи цим умови для розвитку фахового компонента зазначеної вище компетентності. На користь цього твердження слугує й те, що студенти, на відміну від учнів загальноосвітньої школи, орієнтуючись на актуальні потреби, схильні ставити перед собою та викладачем вузькопрактичні завдання, пов'язані з майбутньою професійною та науковою діяльністю, а також академічною мобільністю.

Водночас, здобувачі вищої освіти приходять у виш з різним рівнем знань. Причому рівень навчальних досягнень майже 70 % першокурсників визначається у діапазоні A1–A2, тоді як згідно з Державним освітнім стандартом і навчальною програмою він має відповідати рівню B1 [6, с. 104]. Це зумовлює певні труднощі як для самих студентів, так і для викладачів. Постає проблема: як за незначний період часу з елементарного рівня студенту досягнути, а викладачу навчити, щоб досягти просунутого рівня незалежного користувача (B2)?

Недотримання принципу наступності іншомовної освіти в ієрархії «школа – виш», об'єктивна необхідність працювати з наявним контингентом студентів, викладання на першому році навчання загальноосвітніх предметів та основ курсів за спеціальністю зумовлюють потребу перегляду організації, структури і змісту навчання майбутніх фахівців.

Організацію іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти за ступенями «бакалавр» та «магістр» рекомендуємо здійснюється шляхом:

ОБГОВОРЮЄМО ПРОБЛЕМУ

• включення дисциплін «Іноземна мова», «Іноземна мова за професійним спрямуванням» у програми підготовки здобувачів;

• організації факультативного вивчення ІМ для студентів з метою досягнення певного рівня;

• організації і проведення навчальних курсів як додаткової освітньої послуги ВНЗ.

Результатом іншомовної підготовки майбутніх фахівців повинно бути досягнення ними рівня незалежного користувача (B2).

Зміст навчання ІМ студентів неспеціальних факультетів, окрім нормативних документів, визначається рівнем сформованості іншомовної комунікативної компетентності студентів, які вступили до вищу. Навчання ІМ здійснюється в межах двох навчальних курсів: для ступеня вищої освіти «бакалавр» – нормативного упродовж I–III курсів для усіх неспеціальних факультетів і поглибленого протягом III–IV курсів у складі варіативної частини навчального плану, а також для ступеня вищої освіти «магістр» упродовж виконання магістерської програми (табл. 3, 4).

Таблиця 3

*Структура іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти за ступенем «бакалавр»
(іншомовні навчальні досягнення з ІМ відповідають рівню B1 або нижче)*

Рік навчання	Назва курсу	Рівень володіння ІМ, якого повинні досягти студенти
Перший	Іноземна мова: - початковий рівень 1 - основний рівень	A2
		B1
	Додатково: 1) факультатив (дистанційний курс) для підвищення рівня володіння ІМ	A2 B1
	2) Іноземна мова для початківців (як додаткова освітня послуга ВНЗ)	A1
Другий	Іноземна мова (з елементами спеціалізації)	B1+ B2
	Додатково: факультатив (дистанційний курс) для підвищення рівня володіння ІМ	
Третій	Іноземна мова за професійним спрямуванням (факультативний курс за вибором університету)	B1 B2
Четвертий	Іноземна мова за професійним спрямуванням (факультативний курс за вибором студента)	B2
	Додатково: 1) факультатив (дистанційний курс) для підвищення рівня володіння ІМ 2) підготовчий курс для вступу до магістратури (як додаткова освітня послуга ВНЗ)	

¹У кінці I семестру за результатами залікового тесту можливий перехід на основний рівень (A2-B1).

Структура іншомовної мовної підготовки здобувачів вищої освіти за ступенем «магістр»
(іншомовні навчальні досягнення з іноземної мови відповідають рівню B2)

Рік навчання	Назва курсу	Рівень володіння ІМ, якого повинні досягти студенти
Перший	Іноземна мова за професійним спрямуванням / Іноземна мова для академічних цілей	B2+ C1
	Додатково: факультатив (дистанційний курс) для підвищення рівня володіння ІМ	B2+ C1

Нормативний курс – це навчання, яке здійснюється з метою виконання вимог Стандартів вищої освіти щодо мовної освіти випускників вишу, а також досягнення певного рівня володіння ІМ відповідно до шкали «Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти». Нормативний курс включає вивчення студентами навчальної дисципліни «Іноземна мова» упродовж першого року та «Іноземна мова» (з елементами спеціалізації) протягом другого року навчання.

Об'єктивна необхідність здійснювати навчальну діяльність з існуючим контингентом студентів, забезпечуючи при цьому належний рівень підготовки, спонукає звернутися до зарубіжної практики рівневого вивчення ІМ та диференціювати нормативний курс ІМ на початковий (A1–A2) та основний (A2–B1) рівні. Після завершення II семестру на підставі позитивного результату залікового тесту можливий перехід на основний рівень. Загалом доречним є обов'язковий контроль у формі заліку в кінці кожного семестру протягом усього циклу іншомовної підготовки студентів, що слугуватиме додатковим фактором стимулювання їхньої пізнавальної активності та вмотивованості до систематизації знань перед підсумковим контролем у формі іспиту.

Для здобувачів вищої освіти, які за результатами вступного контролю продемонстрували рівень володіння ІМ нижче від рівня A1, а за результатами рубіжного контролю наприкінці II семестру отримали оцінку «F» (0–35 балів), настійливо рекомендується вивчення курсу «Іноземна мова для початківців» як додаткової освітньої послуги ВНЗ. Це компактний та інтенсивний коригуючий курс, основною метою якого має стати адаптація студентів до умов іншомовного навчання у виші, а його тривалість не повинна перевищувати 1–2 семестри.

На вирівнювання, коригування та розвиток іншомовних знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти повинна спрямовуватися індивідуально-консультативна робота викладачів, а також самостійна робота студентів у позааудиторний час. Якісну реалізацію вирівнювання знань студентів забезпечить розробка відповідних дистанційних навчальних курсів та навчально-методичних рекомендацій і матеріалів.

Коригуючий та нормативний курси ІМ початкового рівня мають забезпечити наближення студентів до володіння мовою на рівні A2 – необхідного для початку вивчення ІМ з елементами спеціалізації на третьому році навчання. Варто враховувати, що професійно і фахово орієнтована наповненість навчальних матеріалів не повинна перевищувати третини матеріалів, запропонованих для вивчення протягом цього терміну.

Загалом зміст програми навчальної дисципліни «Іноземна мова» спрямований на формування іншомовної комунікативної компетентності, що розглядається як здатність вирішувати засобами ІМ актуальні для особи завдання спілкування у побутовій, академічній, професійній та культурній сферах, а також створює умови для досягнення студентами рівня володіння мовою B1–B2, як цього вимагають «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти».

Поглиблений курс надасть студентам можливість удосконалити іншомовну комунікативну компетентність, необхідну для подальшого ефективного навчання, та оволодіти професійно орієнтованою комунікативною компетентністю. Він передбачає вивчення

студентами навчальних дисциплін «Іноземна мова за професійним спрямуванням» та «Іноземна мова для академічних цілей».

«Іноземна мова за професійним спрямуванням» пропонується як факультативний курс за вибором університету у VI семестрі та як факультативний курс за вибором студента в VII чи VIII семестрах. Для удосконалення іншомовної підготовки майбутніх фахівців рекомендується підготовчий курс для вступу до магістратури на базі центрів довузівської підготовки чи центрів навчання іноземних мов як додаткову освітню послугу ВНЗ.

Дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» та «Іноземна мова для академічних цілей» рекомендуються студентам, які навчаються за програмою здобуття ступеня вищої освіти «магістр».

Зміст програм навчальних дисциплін поглибленого курсу спрямований на удосконалення мовленнєвих умінь студентів, підвищення їх рівня володіння мовою до рівня незалежного (B2+) чи досвідченого (C1) користувача, що надасть їм змогу скористатися можливостями міжнародної освіти і стати користувачами ІМ у професійному середовищі.

Одним із визначальних факторів оволодіння студентами ІМ є мотивація. Від її рівня залежить успішність, глибина й міцність знань, бажання і здатність навчатися протягом усього життя. Можливість вирішення проблеми підвищення мотивації пов'язується з комплексним підходом, який передбачає створення сприятливих умов для навчання, розробку та впровадження спеціальної системи навчальних завдань, проведення виховних заходів, спрямованих на мінімізацію демотивації. Зупинимось на окремих його компонентах.

1. Створення належних умов для вивчення ІМ задля досягнення випускниками, принаймні, рівня B2 видається можливим внаслідок вирішення зазначених вище двох проблем та оптимізації кількості студентів у підгрупах.

2. Формування соціальної поведінки як співпраці та комунікації, що крім іншого, передбачає чітку налагодженість соціальних ролей, виважені стосунки між студентами і викладачами, між студентами як партнерами по спілкуванню. Студент як партнер викладача перебуває в центрі навчального процесу. Вони спільно визначають тематику навчального курсу, знаходять і впорядковують матеріали, погоджують методи й соціальні форми організації заняття. Викладач є дорадником, координатором, модератором та ініціатором навчального процесу, який пропонує відповідні стратегії навчання. Спільне розуміння цілей і цінностей сприяє інтенсифікації навчального процесу та формуванню стійких позитивних мотивів та інтересів.

3. Удосконалення й осучаснення методик викладання вимагає від викладачів, зважаючи на право академічної свободи, практикувати й удосконалювати результативні активні європейські форми навчальної роботи в аудиторії та самостійної роботи в позааудиторний час, використовувати автентичні зарубіжні навчально-методичні комплекси, розробляти власні дидактичні матеріали, які відображають актуальні тенденції у відповідних професійних сферах, апробувати власні методики навчання.

4. Імплементация наступних існуючих педагогічних інновацій, які, на думку експертів Відкритого університету Великої Британії, найближчими роками чинитимуть у світі найзначніший вплив на освіту: автономного навчання та метанавчання, масового відкритого соціального навчання, «перевернутого» навчання, BYOD (Bring your own devices), бріколажу, динамічного оцінювання.

5. Запровадження англомовних навчальних програм з фахових дисциплін. У Європі поширена практика проведення занять ІМ викладачами профілюючих кафедр. На думку Єврокомісії, найкращий викладач ІМ для професійного спілкування – це фахівець з подвійною освітою. Оскільки випадки подвійної вищої освіти не типові для українського освітянського середовища, то видається доцільним заохочення керівництвом ВНЗ таких починань й ініціатив викладачів спеціальних кафедр, надання їм методичної та консультативної допомоги з боку викладачів ІМ, оскільки ці зусилля спрямовані на досягнення спільної мети – підняти престиж ІМ серед студентів, їх мотивацію, а відтак рівень володіння цією мовою.

Отже, ВНЗ України, зважаючи на стійку тенденцію до осучаснення іншомовної освіти відповідно до європейських та світових стандартів, повинні створювати необхідні умови для удосконалення іншомовної підготовки студентів неспеціальних факультетів шляхом забезпечення достатнього обсягу навчальної дисципліни «Іноземна мова», перегляду структури та змісту навчання ІМ, підвищення мотивації майбутніх фахівців. Зміни потребують часу та

активної участі усіх: адміністрації, викладачів, студентів, адже лише спільні зусилля забезпечать позитивний результат.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання д. пед. н., проф. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 1.07.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Лист Міністерства освіти і науки України «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін» № 1/9-120 від 11.03. 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/46343/.
4. Наказ МОН України «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента» № 642 від 09.07.2009р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/147->.
5. Наказ МОН України «Про особливості формування навчальних планів на 2015/2016 навчальний рік» № 47 від 26.01.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0132-15>.
6. Пасічник О. С. Оптимізація процесу іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей: дидактико-методологічний аспект / О. С. Пасічник, О. О. Пасічник // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія.: Педагогіка та психологія: зб. наук. праць. – 2015. – Вип. 734. – С. 101–109 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/4049>.
7. Рамкова програма з німецької мови професійного спілкування для вищих навчальних закладів України / Аззоліні Л. С., Амеліна С. М., Гаманюк В. А., Жданова Н. С. – К.: Ленвіт, 2014. – 136 с.
8. Указ Президента України «Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні» №641/2015 від 16.11.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/6412015-19560>.
9. Bilingual Education: some policy issues // Bilingual Education: some policy issues. – Strasbourg: Council of Europe, 2003. – 34 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Educ_bilingue_EN.doc.
10. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area / 3rd edition. – Helsinki, 2009. – 39 p.
11. The European Language Portfolio (ELP) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.coe.int/en/web/portfolio>.
12. The world's largest ranking of countries by English skills. Introducing the sixth edition [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ef.edu/epi/>.

REFERENCES

1. *Zahal'noyevropeys'ki Rekomendatsiyi z movnoyi osvity: vyvchennya, vykladannya, otsinyuvannya* [The Common European Framework of Language Portfolio: learning, teaching, evaluation], Nauk. red. ukr. vydannya d.ped.n., prof. S. Yu. Nikolayeva [Science Editor of the Ukrainian Edition PHD, Doctor of Education, Professor S.Yu.Nikolaieva], K, Lenvit, 2003, 273 p.
2. *Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» № 1556-VII vid 1.07.2014 r.* [Law of Ukraine «On Higher Education» № 1556-VII from 1.07.2014] [Electronic resource], Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. *Lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny «Pro orhanizatsiyu vyvchennya humanitarnykh dystsyplin» № 1/9-120 vid 11.03. 2015 r.* [The Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine «On the organization of learning the Humanities» №1/9-120 from 11.03. 2015] [Electronic resource], Available at: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/46343/.
4. *Nakaz MON Ukrayiny «Pro orhanizatsiyu vyvchennya humanitarnykh dystsyplin za vil'nym vyborom studenta» № 642 vid 09.07.2009 r.* [The Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine «On the organization of free-choice learning the Humanities» № 642 from 09.07.2009] [Electronic resource], Available at: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/147->.
5. *Nakaz MON Ukrayiny «Pro osoblyvosti formuvannya navchal'nykh planiv na 2015/2016 navchal'nyy rik» № 47 vid 26.01.2015 r.* [The Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine «On peculiarities of formation curricula in 2015/2016 academic year» № 47 from 26.01.2015] [Electronic resource], Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0132-15>.
6. *Pasichnyk O. S. Optymizatsiya protsesu inshomovnoyi pidhotovky studentiv nemovnykh spetsial'nostey: dydaktyko-metodolohichnyy aspekt* [Optimization of foreign language training of students of non-linguistic specialties: didactic and methodological aspect], O. S. Pasichnyk, O. O. Pasichnyk, Naukovyy visnyk Chernivets'koho universytetu, Seria.: Pedagogika ta psykholohiya: zb. nauk. prats', 2015, Issue

- 734, pp. 101-109 [Electronic resource], Available at: <http://clar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/4049>.
7. *Ramkova prohrama z nimets'koyi movy profesiynoho spilkuvannya dlya vyshchych navchal'nykh zakladiv Ukrayiny* [Curriculum Framework for the German professional communication in higher educational institutions of Ukraine], Azzolini L. S., Amelina S. M., Hamanyuk V. A., Zhdanova N. S., K, Lenvit, 2014, 136 p.
  8. *Ukaz Prezydenta Ukrayiny «Pro oholoshennya 2016 roku Rokom anhliys'koyi movy v Ukrayini» № 641/2015 vid 16.11.2015 r.* [The Decree of the President of Ukraine «On announcement 2016 the year of English in Ukraine» №641/2015 from 16.11.2015] [Electronic resource], Available at: <http://www.president.gov.ua/documents/6412015-19560>.
  9. Bilingual Education: some policy issues, Bilingual Education: some policy issues, Strasbourg, Council of Europe, 2003, 34 p. [Electronic resource], Available at: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Educ_bilingue_EN.doc.
  10. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, 3rd edition, Helsinki, 2009, 39 p.
  11. The European Language Portfolio (ELP) [Electronic resource], Available at: <http://www.coe.int/en/web/portfolio>.
  12. The world's largest ranking of countries by English skills. Introducing the sixth edition [Electronic resource], Available at: <http://www.ef.edu/epi/>.

Стаття надійшла в редакцію 14.02.2017 р.

УДК 378.14

ТЕТЯНА ЄМЕЛЬЯНОВА

eme-tatyana@yandex.ua

кандидат фізико-математичних наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожний університет,
м. Харків, вул. Я. Мудрого, 25

МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ КОГНІТИВНОГО ПРОСТОРУ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Досліджено механізми пізнавального процесу з позицій нейродинамічної концепції. Обґрунтовано припущення, що функціональні метастабільні структури в дисипативній динамічній системі є модельними уявленнями ментальних образів, кожному метастабільному стану відповідає певний ментальний образ. Відзначено, що процес релаксації системи в інший функціональний режим запускає відображення створених метастабільних структур модельних уявлень образів у когнітивний простір. Досліджено механізм створення модельного уявлення образу-інформації з урахуванням хаотичного характеру параметрів ретикулярного нейронного середовища. Введено поняття гомогенного переходу, як конкатенації непередбачуваних метастабільних структур одного режиму, і гетерогенного переходу, як конкатенації метастабільних структур різних режимів. Доведено, що формування непередбачуваних ментальних образів і просторово-часових ситуацій у когнітивному просторі можна трактувати як елементи метапізнання в процесах мислення студентів. Звернено увагу на необхідність вивчення механізмів формування і розвитку когнітивного простору, оскільки знання цих процесів додасть імпульс до розуміння напрямів розвитку мислення студентів у процесі вивчення математичних і професійних дисциплін. Встановлено, що поява в процесах мислення елементів метапізнання стимулює пізнавальну систему особистості до її подальшого розвитку, зростання здібностей, підвищення математичної та професійної культури.

Ключові слова: когнітивний і метакогнітивний простір, метастабільні структури, модельні уявлення, ментальні образи, хаотичний нейрон, гомогенний та гетерогенний процеси.

ТАТЯНА ЕМЕЛЬЯНОВА

кандидат физико-математических наук, доцент
Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет,
г. Харьков, ул. Я. Мудрого, 25